

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ διδασκαλία της πολιτικής επιστήμης στην Ελλάδα έχει πλέον μια εμπειρία περίπου σαράντα χρόνων, από την ίδρυση του πρώτου Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης. Η ανάπτυξη ενός αντικειμένου, συνυφασμένου με την περιγραφή, ανάλυση και ερμηνεία πολιτικών και κοινωνικών φαινομένων κεντρικής κάθε φορά επικαιρότητας, δημιουργεί την ανάγκη για τον πολλαπλασιασμό ελληνόγλωσσων εγχειριδίων και μελετών που θα εμπλουτίζουν την εγχώρια επιστημονική συζήτηση. Η πολιτική επιστήμη ως μία επιστημονική πειθαρχία θεωρητικής και εμπειρικής θεμελίωσης, αλλά και κανονιστικών αναφορών, καλύπτει πληθώρα κλάδων και θεματικών, η οποία αναδεικνύει και τον πολύπλευρο και πολυδιάστατο χαρακτήρα της.

Φιλοδοξία του παρόντος συλλογικού τόμου είναι να εισαγάγει τις αναγνώστριες και τους αναγνώστες στην προβληματική της πολιτικής επιστήμης, καλύπτοντας με συνοπτικά και ενημερωμένα κεφάλαια βασικούς κλάδους που συγκροτούν το αντικείμενό της, αξιοποιώντας την ειδημοσύνη και εξειδίκευση νέων επιστημόνων γύρω από τις επιλεγμένες θεματικές.

Ταυτόχρονα, σημαντικό ρόλο στην πρωτοβουλία για τον τόμο έπαιξε το γεγονός ότι οι επιμελητές και η επιμελήτρια έχουν εργαστεί στο πλαίσιο της θεματικής ενότητας «Εισαγωγή στην Πολιτική Επιστήμη» (ΘΕ ΔΗΔ21) του Προγράμματος Σπουδών «Δημόσια Διοίκηση» (ΔΗΔ) του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου (ΕΑΠ). Συγκεκριμένα, ο Κώστας Ελευθερίου συγχρότησε και οργάνωσε το εκπαιδευτικό υλικό της Θεματικής Ενότητας πριν αυτή ξεκινήσει, ενώ διδάσκει σε αυτήν από το ξεκίνημά της το 2018· ο Γιάννης Τσίρμπας είναι αδιαλείπτως ο συντονιστής της Θεματικής Ενότητας επίσης από το ξεκίνημά της· ο Πάνος Κολιαστάσης αποτελεί διδάσκοντα του συγκεκριμένου μαθήματος από το ξεκίνημα, ενώ η Σοφία Καναούτη έχει υπάρξει διδάσκουσα για το μεγαλύτερο μέρος της πορείας του συγκεκριμένου προγράμματος σπουδών. Προφανώς, λοιπόν, η συγκεκριμένη ομάδα διδακτικού προσωπικού αποτέλεσε τη δεξαμενή για τη συγγραφή των κειμένων του τόμου: το σύνολο των συμμετεχουσών και συμμετεχόντων στον τόμο έχουν διδάξει στην «Εισαγωγή στην Πολιτική Επιστήμη». Οι ανάγκες

του εν λόγω μαθήματος, έτσι όπως προσδιορίστηκαν τόσο από την ομάδα διδασκόντων όσο και από τα σχόλια και τις παρατηρήσεις των φοιτητών όλα αυτά τα χρόνια, κατέστησαν επιτακτική τη συγγραφή ενός διδακτικού εγχειριδίου, το οποίο θα παρέχει μια πλήρη και ευρυγώνια επισκόπηση βασικών θεωρητικών σχημάτων της πολιτικής επιστήμης.

Σε κάθε περίπτωση, η ύπαρξη πολλών και αξιόλογων εισαγωγικών εγχειριδίων στην ελληνική γλώσσα αφορά κατά κύριο λόγο μεταφράσεις ξένων έργων, τα οποία αναπόφευκτα είναι επηρεασμένα από την εμπειρία των πολιτικών συστημάτων από όπου προέρχονται οι συγγραφείς τους. Είναι διαπιστωμένη, επομένως, η απουσία ενός εισαγωγικού έργου στην πολιτική επιστήμη, το οποίο να έχει γραφτεί από Έλληνες πολιτικούς επιστήμονες. Με άλλα λόγια, θεωρήσαμε ότι ένα έργο το οποίο θα ενσωματώνει και παραδείγματα από την ελληνική περίπτωση θα ήταν χρήσιμο στο πλαίσιο της εν λόγω επιστημονικής πειθαρχίας. Στο πλαίσιο αυτό, στόχος του παρόντος τόμου στα περισσότερα κείμενά του είναι αφενός να καταγραφεί η οπτική Ελλήνων κοινωνικών επιστημόνων πάνω στα βασικά επίδικα της πολιτικής επιστήμης και αφετέρου να υπάρχει σαφής αναφορά σε εμπειρίες από την ελληνική πολιτική και κοινωνία.

Ο τόμος αρθρώνεται σε δεκατρία κεφάλαια, το καθένα από τα οποία καλύπτει από μία βασική θεματική της πολιτικής επιστήμης υπό τη στενή ή την ευρύτερη έννοια.

Ο Μιχάλης Σπουρδαλάκης, στο *Εισαγωγικό κείμενο* του τόμου, επιχειρεί να διατυπώσει ορισμένες σκέψεις γύρω από τις βασικές έννοιες μελέτης του πολιτικού φαινομένου, το ερευνητικό πεδίο της πολιτικής επιστήμης και την ιστορική εξέλιξη του αντικείμενου στη Βόρεια Αμερική και την Ευρώπη.

Ο Γιάννης Παπαγεωργίου, στη συμβολή του για την «Εξουσία», μας καθοδηγεί στη δαιδαλώδη πορεία εννοιολογικού ορισμού της πολυσύνθετης αυτής έννοιας μέσα από βεμπεριανές, μαρξικές, πλουραλιστικές, ριζοσπαστικές, μαρξιστικές και άλλες παραδόσεις. Στο κείμενο επιχειρείται επίσης η απάντηση σε θεμελιώδη ερωτήματα, γύρω από το ποιος φέρει εξουσία, πώς επηρεάζεται το αντικείμενο της εξουσίας, ποιο συμφέρον εξυπηρετούν οι μηχανισμοί διοίκησης ή το αν η εξουσία είναι ιδιότητα του εξουσιαστή ή σχέση με τον εξουσιαζόμενο, μεταξύ άλλων.

Ο Αλέξανδρος Κεσσόπουλος, στο κεφάλαιο «Κράτος και θεσμοί αντιπροσώπευσης», προσεγγίζει το φαινόμενο του κράτους μέσα από μια συνταγματική-θεωρητική και ιστορική σκοπιά. Ξεκινά με την ανάλυση της έννοιας του συνταγματικού κράτους, ως μιας μορφής κρατικής εξουσίας που οριοθετείται από κοινά αποδεκτούς συνταγματικούς κανόνες. Εν συνεχεία, παρακολουθεί την ιστορική εξέλιξη των αντιπροσωπευτικών θεσμών από τη γένεση του κοινοβουλευτισμού έως και τη θεμελίωση της φιλελεύθερης

δημοκρατίας και του κοινωνικού κράτους και την ανάπτυξη συστημάτων διαμοιρασμένης κυριαρχίας στη σημερινή εποχή. Στο τρίτο μέρος εξετάζει διαχρονικά τους όρους διαμόρφωσης αντιπροσωπευτικών θεσμών και δημοκρατικής λειτουργίας στο ελληνικό κράτος.

Η Δήμητρα Μαρέτα, στη δική της συνεισφορά για τη «Δημοκρατία», αντλεί επιχειρήματα από τη δημοκρατική θεωρία για να παρουσιάσει διαφορετικές εκδοχές της δημοκρατικής πολιτικής, εκκινώντας από τις κλασικές θεωρήσεις της άμεσης δημοκρατίας της αρχαίας Αθήνας, κινούμενη στις νεωτερικές και σύγχρονες προσεγγίσεις της αντιπροσωπευτικής, συμμετοχικής, διαδικαστικής και διαβουλευτικής δημοκρατίας και καταλήγοντας στις πολλαπλές εκφάνσεις της λεγόμενης κρίσης της δημοκρατίας.

Ο Γιώργος Μαρής, στο κείμενό του για την «Πολιτική Οικονομία», αποφεύγει την ανάλυση των σχετικών ζητημάτων αποκλειστικά μέσα από το πρίσμα της οικονομικής επιστήμης, επικεντρώνοντας ιδιαίτερα στους ιστορικούς, θεωρητικούς και εντέλει ζωτικούς δεσμούς που το συγκεκριμένο πεδίο φέρει σε σχέση με το κράτος. Ταυτόχρονα, η ανάλυσή του επεκτείνεται και σε ζητήματα διεθνών σχέσεων, παγκοσμιοποιούμενης οικονομίας και των συναφών οικονομικών κρίσεων.

Ο Σωτήρης Βανδώρος, στη συνεισφορά του «Ιδεολογία και Πολιτικές Ιδεολογίες», αναλύει διεξοδικά την έννοια της ιδεολογίας, μέσα από βασικές εννοιολογικές και ποσοτικές προσεγγίσεις, καθώς και προσεγγίσεις ανάλυσης λόγου. Παρουσιάζει επίσης τις κύριες θέσεις πέντε βασικών ιδεολογιών: του φιλελευθερισμού, του σοσιαλισμού, του εθνικισμού, του φασισμού-εθνικοσοσιαλισμού και του λαϊκισμού.

Ο Κυριάκος Μικέλης, στο κεφάλαιο για τις «Διεθνείς Σχέσεις», προσεγγίζει το πεδίο ως κατεξοχήν διεπιστημονικό και ταυτοχρόνως αυτόνομο. Στη συνάφειά του με την πολιτική επιστήμη, το αντικείμενο των διεθνών σχέσεων αντιμετωπίζεται ως διεθνής πολιτική, παγκόσμια πολιτική και εξωτερική πολιτική. Επιπλέον, παρατίθενται οι βασικές θεωρήσεις, οι οποίες περιλαμβάνουν τον ρεαλισμό, τον φιλελευθερισμό/πλουραλισμό, τον μαρξισμό/στρουκτουραλισμό, την αγγλική σχολή, τον κονστρουκτιβισμό και το εν γένει κριτικό φάσμα.

Η Σοφία Καναούτη, στο κεφάλαιο «Φύλο και πολιτική», επιχειρεί να ξαναδεί πλευρές της μελέτης του πολιτικού φαινομένου, αναδεικνύοντας την έμφυλη διάστασή του. Στο πλαίσιο αυτό, αφού εννοιολογήσει το φύλο σε σχέση με την πολιτική, θα επισημάνει μία σειρά από θεωρητικές προσεγγίσεις αυτής της σχέσης, δίνοντας έμφαση στο πώς η έμφυλη διάσταση συναντήθηκε με και εμπλούτισε συγκεκριμένες συζητήσεις στα πεδία της κανονιστικής και εμπειρικής πολιτικής θεωρίας. Μετά την παρουσίαση βασικών πολιτικών διεκδικήσεων του φεμινιστικού κινήματος, αναλύει τα τέσσερα κύματα του φεμινισμού για να καταλήξει στη συνοπτική παρουσίαση φεμινιστικών

δημόσιων πολιτικών και των κύριων εκπροσώπων των σπουδών φύλου στην Ελλάδα.

Ο Κώστας Ελευθερίου, στο κεφάλαιο «*Πολιτικά κόμματα*», συνοψίζει πορίσματα της θεωρίας για το κομματικό φαινόμενο. Εκκινεί δίνοντας τον ορισμό του κόμματος, αναλύει τις τρεις διαστάσεις των κομματικών οργανώσεων (οργανωτική, ιδεολογική, κοινωνική) και παρουσιάζει τους τέσσερις κομματικούς τύπους που καταγράφονται στην ιστορική εξέλιξη του κομματικού φαινομένου (κόμματα στελεχών και μαζών, πολυσυλλεκτικά κόμματα, κόμματα του καρτέλ). Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με τη συζήτηση της διαχρονικής πορείας διαμόρφωσης κομματικών οργανώσεων στο ελληνικό κομματικό σύστημα.

Οι Κώστας Ελευθερίου και Χρύσανθος Δ. Τάσσης, στο κεφάλαιο «*Ομάδες πίεσης*», προσεγγίζουν τις βασικές έννοιες που αφορούν την κοινωνική εκπροσώπηση μέσω ομάδων πίεσης. Στην αρχή αναπτύσσουν την έννοια του συμφέροντος στις κοινωνικές επιστήμες και εννοιολογούν τις ομάδες πίεσης, αναλύοντας τα μέσα άσκησης πίεσης που χρησιμοποιούν και την αποτελεσματικότητά τους. Εν συνεχεία εξετάζουν τις περιπτώσεις των εργατικών συνδικάτων και των εργοδοτικών ομάδων πίεσης ως δηλωτικών τύπων ομάδων πίεσης στις καπιταλιστικές κοινωνίες, καθώς και στα συστήματα κοινωνικής εκπροσώπησης (πλουραλισμός, κορπορατισμός, κοινωνικός διάλογος).

Ο Γιάννης Τσίρμπας, στο κείμενό του «*Πολιτική και εκλογική συμπεριφορά*», αναλύει την πολιτική συμπεριφορά ως έννοια και πεδίο μελέτης, παρουσιάζοντας τόσο τους εξωγενείς παράγοντες όσο και τα ατομικά χαρακτηριστικά που επιδρούν σε αυτήν. Στη συνέχεια, παρουσιάζει την πολιτική συμμετοχή ως την πιο έκδηλη μορφή συμμετοχής. Η πολιτική συμμετοχή αποτελεί τη γέφυρα για την εκλογική συμπεριφορά, στο πλαίσιο της οποίας παρατίθενται οι βασικότερες θεωρητικές προσεγγίσεις, δηλαδή η εκλογική γεωγραφία, το μικροκοινωνιολογικό μοντέλο, το μοντέλο της κομματικής ταύτισης, η θεματική ψήφος, οι διαιρετικές τομές, η θεωρία ορθολογικής επιλογής, η οικονομική ψήφος, οι εκλογές δεύτερης τάξης και η θεωρία των ομάδων. Τέλος, παρουσιάζονται όψεις της πολιτικής και εκλογικής συμπεριφοράς στην Ελλάδα τον 21ο αιώνα.

Ο Παναγιώτης Κουστένης, στο κεφάλαιό του «*Εκλογικά συστήματα: Αντιπροσώπευση, εκπροσώπηση και διακυβέρνηση*», αναλύει τους μηχανισμούς μετατροπής των ψήφων σε αντιπροσώπους σε τεχνικό επίπεδο, με βάση την πολιτική τους σημασία και λαμβάνοντας υπόψη το ιστορικό βάθος. Οι διαφορετικές εκδοχές εκλογικών συστημάτων αναλύονται με πληρότητα και με χρήση παραδειγμάτων, ενώ ειδική μνεία γίνεται στη διαμόρφωση και μετεξέλιξη των σύγχρονων εκλογικών συστημάτων στην Ελλάδα.

Ο Πάνος Κολιαστάσης, στη συμβολή του για την «Πολιτική Επι-κοινωνία», εξετάζει τις βασικές έννοιες και την ιστορική εξέλιξη του ομώνυμου πεδίου. Το κεφάλαιο χωρίζεται σε τρεις βασικές ενότητες. Στην πρώτη ορίζεται η έννοια, στη δεύτερη επισκοπείται η σχετική βιβλιογραφία και στην τρίτη πραγματοποιείται μια ενδιαφέρουσα περιδιάβαση στην πολιτική επι-κοινωνία στην Ελλάδα.

Ευχαριστίες

Οι επιμελητές θα ήθελαν να ευχαριστήσουν τους/τις συγγραφείς για τα εξαιρετικής ποιότητας κείμενα με τα οποία τίμησαν αυτό το συλλογικό εγχείρημα, κάτι που δείχνει το υψηλό επίπεδο των κοινωνικών επιστημών στο ελληνικό δημόσιο πανεπιστήμιο. Αυτονόητες είναι και οι ευχαριστίες στις εκδόσεις Gutenberg, στον Κώστα Δαρδανό για την εμπιστοσύνη και στις Διονυσία Κλίτσα, Μαρία Δημοπούλου για τη συνεργασία, καθώς και στον Γιάννη Μαμάη για τη φροντίδα και την επιμέλεια του βιβλίου. Αυτονόητη είναι και η οφειλή και στα μέλη της Ακαδημαϊκής Επιτροπής Εποπτείας του προγράμματος «Δημόσια Διοίκηση» του ΕΑΠ, κ.κ. καθηγητές Ιωάννη Ψυχάρη, Χαράλαμπο Ανθόπουλο, Αυγουστίνο Δημητρά, Αθανάσιο Μιχιώτη και Μιχάλη Σπουρδαλάκη (ο οποίος έγραψε και την εισαγωγή του τόμου) για την πολύτιμη αρωγή τους στην πορεία της ΘΕ ΔΗΔ21, όπως και στους φοιτητές μας από την έναρξη του προγράμματος κατά το ακαδημαϊκό έτος 2018-2019.

*Κώστας Ελευθερίου – Γιάννης Τσίρμπας
Πάνος Κολιαστάσης – Σοφία Καναούτη*

1.

Εισαγωγή

ΜΙΧΑΛΗΣ ΣΠΟΥΡΔΑΛΑΚΗΣ

ΔΕΝ ΘΑ ΑΠΟΤΕΛΟΥΣΕ υπερβολή αν ισχυριζόμασταν ότι κάθε κοινωνική συνύπαρξη, σε κάθε γωνιά του πλανήτη, από την ιστορική της συγκρότηση που χάνεται στους αιώνες μέχρι σήμερα, συνοδεύεται από σειρά ερωτημάτων που, αν και πολύπλοκα, θα μπορούσαν να συνοψιστούν στα ακόλουθα: Πώς πρέπει να κυβερνάται η κοινωνία; Ποιες είναι εκείνες οι απαραίτητες και κατάλληλες πολιτικές που συμβάλλουν στη συλλογική ευημερία; Πώς μπορεί να λαμβάνονται οι σχετικές αποφάσεις; Οι απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα είναι ιδιαίτερα σύνθετες και οι όποιες απόλυτες βεβαιότητες συνήθως έχουν οδηγήσει σε ιστορικά τραγικές καταστάσεις. Ωστόσο, ο σχετικός προβληματισμός και οι συνακόλουθες προτάσεις θεωρούνται κατά γενική ομολογία ζωτικής σημασίας για την κοινωνική συνύπαρξη. Και τούτο γιατί τα ορθολογικά και κατάλληλα συμπεράσματα ενδυναμώνουν τις υψηλού κανονιστικού περιεχομένου κοινωνικές επιδιώξεις: ελευθερία, ισότητα, κοινωνική συνοχή και ευημερία, δημοκρατία. Ενώ τα ακατάλληλα, ανορθολογικά ή/και λαθεμένα συμπεράσματα ουσιαστικά οδηγούν στην κοινωνική ένταση, στην επέκταση των ανισοτήτων, στην καταπίεση και στον αυταρχισμό.

Τα παραπάνω ερωτήματα είναι προφανές ότι αποτελούν αφετηριακές θεμελιώσεις κάθε ανθρώπινης δραστηριότητας σε τέτοιο βαθμό ώστε οι απαντήσεις τους έχουν συγκροτήσει εκείνο που εύστοχα χαρακτηρίστηκε ως μεγάλος διάλογος (Spiro, 2013). Πράγματι, η προβληματική γύρω από την πολιτική, δηλαδή την κοινωνική και πολιτική συμβίωση, αποτελεί τον μακροβιότερο, αν και άτυπο, διάλογο που δεν περιορίζεται στη μεγάλη «δυτική παράδοση» όπως ίσως κάποιοι υποθέτουν. Στο Κεφάλαιο 6 του παρόντος τόμου αποσαφηνίζεται το ειδικό βάρος που, λόγω της οικονομικής

και πολιτικής ισχύος της «Δύσης», έχει η σχετική πολιτικοθεωρητική παράδοση. Ωστόσο, δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι σε αυτό τον διάλογο ιδιαίτερο ρόλο έχουν σημαντικές συμβολές στοχαστών της Ανατολής και ακόμη συμβολές που προέκυψαν όταν η συνεχώς διευρυμένη επιρροή της δυτικής παράδοσης συναντούσε την Ανατολή (Durant, 1954).

Ακόμη και μια επιφανειακή γνώση αυτού του μακροβιότερου διαλόγου για την πολιτική γίνεται κατανοητή με δύο κυρίως έννοιες. Από τη μια, η άποψη που κατανοεί και ορίζει την πολιτική με τη στενή, καθημερινή της χρήση, η οποία εστιάζει κυρίως στο τι κάνουν οι κυβερνήσεις, που επηρεάζουν με άμεσο τρόπο τη ζωή και την καθημερινότητα των πολιτών. Πολιτική κατ' αυτόν τον τρόπο είναι οι κυβερνητικοί θεσμοί. Από την άλλη, η ευρύτερη αντίληψη και έννοια της πολιτικής που έχει ως αφετηρία το προφανές ότι οι άνθρωποι ασκούν εξουσία πάνω σε άλλους, κάτι που αποτελεί χαρακτηριστικό σε όλες τις διαστάσεις των κοινωνικών σχέσεων – οικονομικών, ταξικών, επαγγελματικών, θρησκευτικών, πολιτισμικών κ.ά. Σε αυτή την προσέγγιση, η εξουσία αποτελεί την έννοια γύρω από την οποία οργανώνεται η πολιτική. Με άλλα λόγια, η πολιτική αφορά τη θέση όσων κατέχουν εξουσία, αφού αυτή τους δίνει πρόσβαση και έλεγχο πάνω σε υποθέσεις άλλων. Από τις δύο αυτές αντιλήψεις θα μπορούσαμε συνοπτικά να πούμε ότι γενικά ο όρος «πολιτική» αναφέρεται σε εκείνες τις δραστηριότητες που συνοδεύουν τους κυβερνητικούς θεσμούς και εμπλέκονται στην άσκηση εξουσίας.

Τούτων δοθέντων, η πολιτική επιστήμη (ΠΕ) αποτελεί εκείνη την επιστημονική πειθαρχία που έχει ως αντικείμενό της την πολιτική ως το σύνολο των διαδικασιών, σχέσεων και θεσμών διαμέσου των οποίων διαμορφώνονται, αποφασίζονται, επιτελούνται και υλοποιούνται κοινωνικές επιλογές. Από αυτό τον γενικό και περιγραφικό ορισμό προκύπτει ότι η πολιτική επιστήμη αποτελεί τον επιστημονικό εκείνο κλάδο που ασχολείται με «την ανάλυση των όρων της πολιτικής ισχύος, των συγκεκριμένων μορφών με τις οποίες αυτή εμφανίζεται καθώς και των αισθητά επιδρώντων σ' αυτές εξελικτικών τάσεων. Αντικείμενα έρευνας είναι προπαντός οι σχέσεις πολιτικής εξουσίας και κοινωνίας, η θεσμική εδραίωση πολιτικής ισχύος στο πλαίσιο της δημόσιας εξουσίας, ιδιαίτερα δε μέσα στο σύγχρονο κράτος, η πολιτική συμπεριφορά, κυρίως η διαδικασία σχηματισμού πολιτικής βούλησης, οι θεωρίες και ιδεολογίες που αναφέρονται στην εξουσία και η πολιτική πράξη» (Abendroth & Lenk, 2005: 20). Ο ορισμός αυτός μας βοηθά τόσο να ορίσουμε τις βασικές έννοιες που απασχολούν την πολιτική επιστήμη από την πλατωνική της θεμελίωση (Πλάτων, 2009) μέχρι σήμερα όσο και να κατανοήσουμε τη σχέση με τους άλλους κλάδους κοινωνικών επιστημών, καθώς και το

πλαίσιο εντός του οποίου ο κλάδος ανέπτυξε τις μεγάλες μεθοδολογικές του προσεγγίσεις. Επιπλέον, ο ορισμός αυτός βοηθά στην κατανόηση της διαμόρφωσης και της οργάνωσης του κλάδου εντός των πανεπιστημίων και γενικά των θεσμών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς και στους αντίστοιχους ερευνητικούς φορείς κοινωνικών επιστημών.

Εξ ορισμού, λοιπόν, η πολιτική επιστήμη έχει να κάνει με τη διερεύνηση των θεσμών του κυβερνάν. Ήδη, ο Πλάτων, στο μνημειώδες εγχείρημά του να ορίσει την ιδεατή πολιτεία (2009), θεωρεί αξιωματικά ότι η πολιτική αποτελεί δημόσια δραστηριότητα. Οδηγείται έτσι στο συμπέρασμα ότι, εκτός των άλλων, αυτή έχει να κάνει με τη διαδικασία βάσει της οποίας οι κοινωνίες επιλύουν ζητήματα που τις απασχολούν. Κεντρικός θεσμός αυτής της διαδικασίας είναι η πολιτεία, η κυβέρνηση, το κράτος. Από τη νεωτερικότητα και έπειτα, το κύριο μέλημα της πολιτείας, «το κυβερνάν», έχει ως αντικείμενο το κράτος, η μελέτη του οποίου οδηγεί υποχρεωτικά σε δύο σημαντικές καταστατικές έννοιες για την πολιτική επιστήμη: την εξουσία και τη δύναμη.

Από τη μια, είναι δεδομένο ότι η εξουσία γίνεται κατανοητή ως το δικαίωμα ή/και η δυνατότητα μιας Αρχής να διαθέτει και να επιβάλλει προτάσεις πολιτικής που διασφαλίζουν τη νομιμοποίηση από ένα νομικό, τυπικό ή άτυπο ή εθιμικό πλαίσιο. Αυτή τη δυνατότητα διαθέτουν είτε άτομα είτε θεσμικοί φορείς κυβερνητικής διαχείρισης. Από την άλλη, η (πολιτική) δύναμη κατανοείται ως δυνατότητα της κοινωνικής παραγωγής ενός αποτελέσματος που επηρεάζει ή/και καθορίζει τα πιστεύω, τις πράξεις και τις ικανότητες φορέων, καθώς και τους τομείς δράσης και τα πεδία εφαρμογής του κοινωνικά παραγόμενου αποτελέσματος. Η προσέγγιση αυτή έχει οδηγήσει σε πληθώρα ορισμών του κλάδου, δεδομένου ότι οι προσεγγίσεις αυτών των δύο βασικών εννοιών είναι ιδιαίτερα κανονιστικά φορτισμένες. Εντελώς ενδεικτικά, η πολιτική επιστήμη θεωρείται η πειθαρχία που μελετά: «το ποιος παίρνει τι, πότε και πώς» (Lasswell, 1936), «την εξουσιαστική κατανομή αξιών» (Easton, 1979), «με τη μορφή, την οργάνωση και τη διοίκηση του κράτους» (*Oxford English Dictionary*), «την παραγωγή σκοπούμενων αποτελεσμάτων» (Russell, 1938), «την πιθανότητα κάποιος εντός μιας κοινωνικής σχέσης να είναι σε θέση να δράσει και να επιβάλει τη βούλησή του παρά τις αναδυόμενες αντιστάσεις» (Weber στο Gerth & Mills, 1948), ή/και «η δυνατότητα μιας κοινωνικής τάξης να πραγματοποιεί τα αντικειμενικά της συμφέροντα» (Πουλαντζάς, 1973).

Αυτονόητα, οι παραπάνω ορισμοί της πολιτικής επιστήμης επιβεβαιώνουν τη στενή σχέση του κλάδου με όλες τις πειθαρχίες που αποτελούν το σύνολο των κοινωνικών επιστημών. Εντελώς ενδεικτικά αναφέρουμε

τους κατεξοχήν κλάδους, το φάσμα της έρευνας των οποίων αποτελεί σημαντική, αν όχι υποχρεωτική, προϋπόθεση για κάθε ολοκληρωμένη επιστημονική δραστηριότητα της πολιτικής επιστήμης.

Η στενή σχέση και συμβολή της επιστήμης της ιστορίας με την πολιτική επιστήμη είναι προφανής, αφού η ιστορική γνώση συμβάλλει στην ανάλυση και κατανόηση των πολιτικών φαινομένων με την ιστορική τους προέλευση και βάθος. Για παράδειγμα, δεν είναι δυνατόν να κατανοήσει πλήρως τη διάταξη, τους ανταγωνισμούς, τα ποιοτικά και θεσμικά χαρακτηριστικά αυτών ή και ακόμη τα σχετικά εκλογικά αποτελέσματα των πολιτικών δυνάμεων, χωρίς την τυπική και συστηματική αναφορά στο παρελθόν των κοινωνικών παραγόντων που συνέβαλαν ή/και τις καθόρισαν. Η συμβολή της μελέτης του ιστορικού βάθους κάθε πτυχής της πολιτικής επιστήμης είναι κρίσιμης σημασίας.

Στον βαθμό που η κοινωνιολογία αποτελεί τον κλάδο των κοινωνικών επιστημών, ο οποίος μελετά την καταγωγή της συγκρότησης των σχέσεων και της δομής των κοινωνιών, συμβάλλει στη μελέτη κάθε πολιτικής συμπεριφοράς. Πιο συγκεκριμένα, η κοινωνιολογία εστιάζει στη συγκρότηση των κοινωνικών ομάδων καθώς και στις σχέσεις που δημιουργούνται μεταξύ τους και υπ' αυτή την έννοια εισφέρει στην κατανόηση της πολιτικής συμπεριφοράς τόσο εντός όσο και εκτός πολιτικών θεσμών. Είναι αυτός κυρίως ο λόγος για τον οποίο οι πολιτικοί επιστήμονες και ιδιαίτερα εκείνοι που θεραπεύουν το πεδίο της πολιτικής κοινωνιολογίας ή και της πολιτικής ανάλυσης αξιοποιούν προσεγγίσεις και μεθοδολογικές παραδοχές της κοινωνιολογίας στην επιστημονική τους έρευνα. Η μελέτη των αξιών, των παραδόσεων και των συνηθειών που χαρακτηρίζουν τα υποσύνολα της κοινωνικής διαστρωμάτωσης, τα οποία σε μεγάλο βαθμό καθορίζουν την κοινωνική δυναμική και τις συνεχείς κοινωνικές αλλαγές και προφανώς οδηγούν σε πιέσεις αλλαγών τόσο στο επίπεδο των πολιτικών (policies) όσο και στο επίπεδο της πολιτικής και θεσμικής οργάνωσης κάθε κοινωνικού σχηματισμού.

Η οικονομική επιστήμη ασχολείται με τη διερεύνηση της παραγωγής και της διανομής του κοινωνικού πλούτου. Με μια πιο τεχνική διατύπωση, ο κλάδος των οικονομικών μελετά την κατανομή των εν σπάνει ευρισκόμενων πόρων της κοινωνίας. Η κατανομή των πόρων για την οικονομική επιστήμη αποτελεί αντικείμενο κυρίως της λειτουργίας της αγοράς, ενώ η «εξουσιαστική κατανομή αξιών» συνιστά αντικείμενο της κρατικής εξουσίας. Αυτή ακριβώς είναι η επαφή και η «αλληλεξάρτηση» της πολιτικής με την οικονομική επιστήμη. Η απαρχή αυτής της σχέσης θεμελιώνεται θεωρητικά από το καταστατικό κείμενο για την «πολιτική οικονομία» του Τζέιμς Στιούαρτ (James Steuart, 1767). Πέρα από το θεωρητικό επί-

πεδο, είναι προφανές ότι πολλές σημαντικές αποφάσεις στο πολιτικό επίπεδο αποτελούν ζητήματα οικονομικής πολιτικής. Για παράδειγμα, ζητήματα που αφορούν τις εργασιακές σχέσεις, την απασχόληση, την κοινωνική προστασία, την παιδεία, το εμπόριο αλλά και τις σχέσεις με άλλες χώρες δεν μπορεί να αντιμετωπιστούν ολοκληρωμένα από την πολιτική και την πολιτική επιστήμη χωρίς τη συνδρομή του κλάδου της οικονομίας.

Ο κλάδος της ανθρωπολογίας, αν και σχετικά υποβαθμισμένος στη χώρα μας, αποτελεί μια πειθαρχία που συνδράμει τα ερευνητικά πεδία της πολιτικής επιστήμης. Καθώς η ανθρωπολογία εστιάζει στη μελέτη των πρωτόγονων και προϊστορικών κοινωνιών, επιχειρεί να αναλύσει τους όρους της κοινωνικής συνέχειας καθώς και τον ρόλο των ανθρώπινων κινήτρων για τη συμμετοχή σε αυτή τη διαδικασία. Σε αυτό το πλαίσιο, για παράδειγμα, η έρευνα της ανάδειξης της ηγεσίας ή φαινομένων εξουσιαστικής επιβολής προσφέρει μελέτες που συχνά εμπλουτίζουν τόσο τις υποθέσεις εργασίας της πολιτικής επιστήμης όσο και των σχετικών μεθοδολογικών προσεγγίσεων.

Η ψυχολογία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως η επιστημονική πειθαρχία που μελετά την ανθρώπινη συμπεριφορά και ουσιαστικά διερευνά τις σύνθετες διαστάσεις της ανθρώπινης φύσης. Είναι υπ' αυτή την έννοια η πειθαρχία αυτή που συνδράμει την πολιτική επιστήμη όταν μάλιστα ασχολείται με την πολιτική συμπεριφορά. Ο Τόμας Χομπς (Thomas Hobbes), εκ των θεμελιωτών θεωρητικών του κοινωνικού συμβολαίου, ανάγει τον μετασχηματισμό της «φυσικής κατάστασης» σε πολιτική κοινωνία στην ψυχολογική κατάσταση που προκαλείται από τον «πόλεμο όλων εναντίον όλων». Έκτοτε, η ψυχολογική διάσταση των πολιτικών και κοινωνικών συμπεριφορών αποτελεί σημαντική αναφορά των πολιτικών επιστημόνων.

Τέλος, στα καθ' ημάς, θα πρέπει να τονιστεί ο ιδιαίτερος ρόλος της νομικής επιστήμης και κυρίως του δημοσίου δικαίου στην ερευνητική δράση της πολιτικής επιστήμης. Η συμβολή της νομικής στην πολιτική επιστήμη αποτελεί ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό στην ευρωπαϊκή εμπειρία, καθώς το θετικό δίκαιο συνήθως καθορίζει την τυπική θεμελίωση των πολιτικών θεσμών. Το χαρακτηριστικό αυτό, που διαφοροποιεί την εμπειρία της ηπείρου μας από εκείνη της αγγλοσαξονικής παράδοσης, συνέβαλε στη συχνά αντίστροφη οργάνωση του κλάδου της πολιτικής επιστήμης, η οποία αναπτύχθηκε ως διάσταση του δημοσίου δικαίου και των αντίστοιχων νομικών σχολών.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η θεμελίωση της μελέτης της πολιτικής βρίσκεται στην ελληνική κλασική φιλοσοφία. Η Πολιτεία του Πλάτωνα και

τα Πολιτικά του Αριστοτέλη αποτέλεσαν τη βάση της δυτικής πολιτικής φιλοσοφίας, αφού η συγκρότηση ενός ιδεοτυπικού προτύπου αποτελεί την κανονιστική βάση για τη θεμελίωση και αξιολόγηση της πολιτικής λειτουργίας και των θεσμών της. Δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυριστεί κανείς ότι σχεδόν το σύνολο του δυτικού πολιτικού στοχασμού στηρίχθηκε σε αυτή τη λογική. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί ο Μακιαβέλι (Macchiavelli), ο οποίος έστρεψε την προσοχή του στους κανόνες κατάκτησης, διατήρησης και αναπαραγωγής της πολιτικής εξουσίας. Κάτι που ουσιαστικά εγκαινίασε μια νέα λογική στη μελέτη του πολιτικού, απόμακρη και σε διάσταση από την κλασική παράδοση. Η τομή αυτή θεωρείται η απαρχή της νεότερης πολιτικής επιστήμης και ο συγγραφέας του *Ηγεμόνα* ο ιδρυτής της.

Η σύγχρονη πολιτική επιστήμη εγκαινιάζεται στις ΗΠΑ, όταν ήδη από τον Μεσοπόλεμο ο κλάδος δανείζεται έννοιες και ποσοτικούς τρόπους ελέγχου από τις λεγόμενες θετικές επιστήμες και κάνει σαφή διάκριση ανάμεσα στις αξίες και τα γεγονότα, ανάμεσα σε αυτό που θα έπρεπε να είναι και σε εκείνο που είναι. Σε αυτή τη διακριτή φάση της σύγχρονης πολιτικής επιστήμης, φαίνεται να προτιμώνται οι «αντικειμενικές» αναλύσεις που τεκμηριώνονται στη βάση αιτίου και αιτιατού, αναλύσεις που αξιοποιούν δάνειες μεθοδολογικές προσεγγίσεις από άλλους κλάδους των κοινωνικών επιστημών. Εντελώς ενδεικτικά, ο κλάδος αξιοποιεί τη μεθοδολογία και την εμπειρία της κοινωνιολογίας και της ψυχολογίας για τη μελέτη των στάσεων, μεθόδους και τεχνικές για την καταγραφή και ανάλυση της κοινής γνώμης και από τα οικονομικά και κυρίως τη μικροοικονομία την προσέγγιση της μέχρι πρόσφατα πολύ δημοφιλούς «ορθολογικής επιλογής». Όλα τα παραπάνω οδήγησαν στη δυναμική ανάπτυξη του κλάδου στις ΗΠΑ, αφού στο τέλος του 20ού αιώνα σχεδόν εννέα στους δέκα πολιτικούς επιστήμονες εργάζονταν ή είχαν σπουδάσει στις ΗΠΑ (Krieger, 2001).

Αιχμή αυτής της εξέλιξης ήταν η λεγόμενη «συμπεριφορική επανάσταση», μιας και ο συμπεριφορισμός/behaviorism, αξιοποιώντας τις ποσοτικές ερευνητικές μεθόδους της προπολεμικής περιόδου, κυριάρχησε τις δεκαετίες του 1950 και 1960. Ο συμπεριφορισμός εστιάζει σε φαινόμενα, θεσμούς και διαδικασίες που δίνουν τη δυνατότητα ποσοτικής μελέτης. Έτσι, η προσέγγιση αυτή κυριάρχησε στη μελέτη όλων των διαστάσεων της κυβέρνησης που αποτελούσαν και αποτελούν τις ερευνητικές προτεραιότητες του δεσπόζοντος ρεύματος της πολιτικής επιστήμης. Η μελέτη των εκλογών, των πολιτικών κομμάτων και των εθελοντικών οργανώσεων των κοινωνιών, του βαθμού πολιτικότητας των πολιτών καθώς και της ανάδειξης των πολιτικών ηγεσιών παρήγε τεράστιο αριθμό ποσοτικών

δεδομένων, πολλών και από συγκριτικές έρευνες. Επιδίωξη, λοιπόν, αυτής της προσέγγισης είναι η παραγωγή γενικών νόμων χωρίς ιδιαίτερες θεωρητικές φιλοδοξίες αλλά με ιδιαίτερη έμφαση στην εμπειρική παρατήρηση, η οποία, με την επέκταση των Η.Υ. και την περαιτέρω ανάπτυξη των στατιστικών μεθόδων, συγκρότησε και σε μεγάλο βαθμό παγίωσε μια νέα επιστημονική μελέτη του κλάδου, που αξίωνε επιστημονική ουδετερότητα: μια αξίωση μακριά από υποκειμενικότητες υπαρξιακής εμπλοκής και επιστημονικής διαίσθησης που τεκμηριώνονται από ορθολογικά επιχειρήματα: μια αξίωση που η λογική της προσιδίδιαζε περισσότερο στις λεγόμενες θετικές παρά στις κοινωνικές επιστήμες.

Παρά την κυριαρχία του συμπεριφορισμού στη δυναμική ανάπτυξη της πολιτικής επιστήμης, υπήρξαν και άλλες, σημαντικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις που έχουν συνοδεύσει την ανάπτυξη του κλάδου. Εντελώς σχηματικά μπορεί να αναφερθούν οι εξής:

α) Ο θεσμισμός (institutionalism) που εστιάζει στις θεσμικές διευθετήσεις του πολιτικού συστήματος, όπως αυτές γίνονται αντιληπτές από το δεσπόζον ρεύμα των πολιτικών επιστημόνων. Γι' αυτό και το κύριο ενδιαφέρον των σχετικών προσεγγίσεων είναι η ανάλυση των κανόνων, των αξιών και των κανονιστικών αρχών που εμφανίζουν αυτές οι διευθετήσεις. Η προσέγγιση αυτή δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ανάδειξη των σχέσεων ανάμεσα σε εμπειρικά και κανονιστικά στοιχεία που συγκροτούν το πολιτικό φαινόμενο. Ο θεσμισμός χαρακτηρίζεται από συστηματικότητα, εμπειρική τεκμηρίωση, θεωρητική και αναστοχαστική εγρήγορση. Τέλος, οι πολιτικοί επιστήμονες που υιοθετούν αυτή την προσέγγιση δεν βλέπουν την πολιτική από απόσταση και δεν διατείνονται ότι υπηρετούν την ιδέα της «επιστημονικής ουδετερότητας», μια και συνήθως εργάζονται στενά με πολιτικούς φορείς και το πολιτικό προσωπικό.

β) Η θεωρία της ορθολογικής επιλογής, που κυριάρχησε για ένα μεγάλο διάστημα στις δύο τελευταίες δεκαετίες του 20ού αιώνα, κινήθηκε με ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην ανάλυση των συνθηκών της συλλογικής δράσης, κυρίως στα πεδία των θεσμών που απασχολούν το δεσπόζον ρεύμα των κοινωνικών επιστημών. Η παραγωγή γενικών νόμων κινήτρων συμμετοχής και συλλογικής δράσης, με ιδιαίτερη προσπάθεια οι νόμοι αυτοί να υπηρετούν τη δυνατότητα της πρόβλεψης, αποτελεί την κυρίως έγνοια αυτών των προσεγγίσεων. Η θεωρία της ορθολογικής επιλογής, σε αντίθεση με αυτό που συχνά αναφέρουν οι κριτικοί της, ενδιαφέρεται για την πολιτική θεωρία στον βαθμό που αυτή ασχολείται με τις ρεαλιστικές δυνατότητες και όχι με το τι θα μπορούσε να γίνει. Τέλος, οι προσεγγίσεις αυτές έλκουν την έμπνευσή τους από μοντέλα μικροοικονομίας και νεοκλασικών οικονομικών, προασπίζονται την επιστημονική

τους ουδετερότητα, αλλά κύριο μέλημά τους είναι το πώς οργανώνεται η πολιτική αντιπαράθεση.

γ) Ο κονστρουκτιβισμός, που αποτελεί εν πολλοίς υιοθέτηση κοινωνιολογικών προσεγγίσεων, εκκινεί από τη διαπίστωση ότι η ανθρώπινη δραστηριότητα είναι εξ ορισμού διαφορετική από τη φύση και ως εκ τούτου επιβάλλεται το πολιτικό φαινόμενο να προσεγγίζεται λαμβάνοντας υπόψη το νόημα που αποδίδουν στον εαυτό τους τα πολιτικά υποκείμενα. Κατά συνέπεια, και η πολιτική επιστήμη εστιάζει στο μείγμα των αντιλήψεων που συγκροτεί η διαφορετικότητα των κοινωνικοπολιτικών απόψεων. Στον βαθμό που η κατασκευή των αντιλήψεων των υποκειμένων αποτελεί την ερευνητική προτεραιότητα αυτής της προσέγγισης, οι κανονιστικές προκείμενες είναι πάντα σημαντική αναφορά. Κατά συνέπεια, κύριο μέλημα αυτής της προσέγγισης είναι η ανάδειξη των στρεβλών αφηγήσεων που χαρακτηρίζουν τις αντιπαραθέσεις του πολιτικού πεδίου.

δ) Η επιρροή της επιστημονικής δραστηριότητας του κλάδου της ψυχολογίας έχει βάλει τη σφραγίδα της σε σημαντικό μέρος της πολιτικής επιστήμης. Η ματιά του πώς τα άτομα συγκροτούν την προσωπικότητά τους και παρεμβαίνουν στα πεδία της πολιτικής, όπως αυτά ορίζονται από το δεσπόζον ρεύμα, αποτελεί αντικείμενο που απασχόλησε και απασχολεί την πολιτική επιστήμη. Η πλαisiώση της ατομικής ταυτότητας αποτελεί αντικείμενο του κλάδου και αφήνει περιθώρια θεωρητικών γενικεύσεων και υποθέσεων εργασίας, οι οποίες μπορούν να ελεγχθούν εμπειρικά. Αυτές οι προσεγγίσεις δεν αποδέχονται τις αξιωματικές θέσεις για την ανθρώπινη φύση τις οποίες συναντά κανείς στην πολιτική θεωρία. Γι' αυτό και οι μεθοδολογικές αυτές προσεγγίσεις απομακρύνονται από θεωρητικά συμπεράσματα που στηρίζονται σε ή εκπέμπουν κανονιστικές αρχές. Η προσέγγιση αυτή φιλοδοξεί να φωτίσει άδηλες όψεις της λειτουργίας του πολιτικού πεδίου και συχνά δείχνει το πώς αυτό θα βελτιωθεί.

ε) Ο φεμινιστικός ακτιβισμός της δεκαετίας του 1960 επηρέασε τις ερευνητικές δραστηριότητες σχεδόν όλων των κλάδων των κοινωνικών επιστημών. Η αξιωματική θέση ότι «το προσωπικό είναι πολιτικό» ουσιαστικά διεύρυνε και εμπλούτισε την ερευνητική στόχευση της πολιτικής επιστήμης μέσα από την εισαγωγή της διάστασης του κοινωνικού φύλου. Η προσέγγιση αυτή αυτονοήτως έχει οικοδομήσει μια διαλεκτική σχέση με όλες τις διαστάσεις και παραδόσεις του φεμινισμού, αφού ακούει τον κινηματικό παρορμητισμό του και τον ενδυναμώνει με τα ευρήματα της σχετικής ερευνητικής δράσης.

Τέλος, στ) ο μαρξισμός, μετά την ανανέωση και ουσιαστική εμβάθυνση της θεωρητικής αυτής παράδοσης, ιδιαίτερα μετά το τέλος της δεκαε-

τίας του 1960, έχει συμβάλει στη δημιουργία διακριτής μεθοδολογικής προσέγγισης. Για τη μαρξική και μαρξιστική παράδοση, η πολιτική αποτελεί αντικείμενο ανταγωνισμού ανάμεσα σε κοινωνικές τάξεις, ομάδες και στρώματα. Αυτό καθορίζει και την έμφαση που δίνει σχεδόν πάντα η προσέγγιση αυτή στην αποκάλυψη εκείνων των κοινωνικών παραγόντων οι οποίοι καλύπτονται κάτω από την πλουραλιστική συγκρότηση και λειτουργία των πολιτικών θεσμών και σχέσεων. Η προσέγγιση αυτή δίνει ιδιαίτερη έμφαση στις διαχρονικούς μετασχηματισμούς, ωστόσο πλέον δεν παραβλέπει το ζήτημα της συγχρονίας, χωρίς να κρύβει τις κανονιστικές δεσμεύσεις, οι οποίες δεν είναι άλλες από την ανάδειξη ενός οδηγού που υπηρετεί το κύριο μέλημα του να «αλλάξουμε τον κόσμο». Ως εκ τούτου, η σχετική ερευνητική δραστηριότητα παρακολουθεί και συμβαδίζει με τις προσπάθειες των κοινωνικών τάξεων που επιδιώκουν κοινωνικοπολιτικό μετασχηματισμό.

Οι παραπάνω ορισμοί και προσεγγίσεις της πολιτικής επιστήμης, όπως ήδη αναφέρθηκε, συμβάλλουν στην κατανόηση της διαμόρφωσης και της οργάνωσης των διαφόρων υποκλάδων της πειθαρχίας και εντός των θεσμών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και των σχετικών ερευνητικών κέντρων. Πιο συγκεκριμένα, η πολιτική επιστήμη, αν κρίνουμε από την πανεπιστημιακή εμπειρία στη Β. Αμερική, όπου ίσως γνώρισε την πιο ολοκληρωμένη της ανάπτυξη, οργανώθηκε θεσμικά —ενδεικτικά βλ. Khan & McNiven (1991) και Μεταξάς (2001)— γύρω από πέντε κυρίως υποκλάδους:

α) Η πολιτική θεωρία/φιλοσοφία αποτελεί έναν βασικό, αν όχι τον βασικότερο, υποκλάδο της πολιτικής επιστήμης. Και τούτο γιατί ουσιαστικά αποτελεί την αλφάβητο του κλάδου. Η μελέτη των στοχαστών της πολιτικής φιλοσοφίας ουσιαστικά αποτελεί τη θεμελίωση του κλάδου, καθώς η ηθική φιλοσοφία, η λογική ή η ανάλυση λόγου και όλοι οι άλλοι πολυσχιδείς δρόμοι του θεωρητικού στοχασμού συμβάλλουν αποφασιστικά στη συγκρότηση του αστερισμού της μεθοδολογίας της πολιτικής επιστήμης.

β) Η συγκριτική πολιτική αποτελεί τον δεύτερο υποκλάδο της πολιτικής επιστήμης. Αν και το έργο *Πολιτικά* του Αριστοτέλη μπορεί να θεωρηθεί το κλασικό έργο που θεμελιώνει τον συγκεκριμένο υποκλάδο της πολιτικής επιστήμης, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η σύγχρονη συγκριτική πολιτική αναδείχθηκε κυρίως μέσα από την αναγκαιότητα της σύγκρισης των πολιτικών θεσμών διαφορετικών αλλά και ομοειδών κοινωνιών. Ωστόσο, το ότι το πεδίο αυτό έγινε ιδιαίτερα δημοφιλές δεν ήταν μόνο αποτέλεσμα επιστημονικής περιέργειας, αλλά παρακολούθησε τις πολιτικές εξελίξεις των πολιτικών θεσμών και φαινομένων μετά το κύμα της αποαποικιοποίησης που ακολούθησε το τέλος του Β' Παγκόσμιου

Πολέμου. Η συγκριτική πολιτική δεν περιορίστηκε στη συγκριτική της διάσταση, αλλά περιέλαβε και την εξέλιξη των λειτουργιών, των διαδικασιών των πολιτικών θεσμών και της κοινωνικής τους γείωσης. Έτσι, ο κλάδος αυτός αποτέλεσε τον «υπερ-συμπεριληπτικό» κλάδο της πολιτικής επιστήμης και διευρύνθηκε ιδιαίτερα. Τροφοδότησε δε, μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980, σειρά ειδικών προγραμμάτων περιφερειακών σπουδών και εμπλούτισε εκτενώς τα πανεπιστημιακά προγράμματα των τμημάτων πολιτικής επιστήμης και γενικά των κοινωνικών επιστημών, με χαρακτηριστικότερη περίπτωση την ιδιαίτερη ανάπτυξη και διεύρυνση της πολιτικής κοινωνιολογίας – ενός σημαντικού υποκλάδου που αξιοποιεί την έρευνα όλων σχεδόν των κοινωνικών επιστημών για τη συστηματική γείωση του πολιτικού φαινομένου σε όλες τις διαστάσεις της κοινωνικής δυναμικής (οικονομική, ιστορική, πολιτισμική, ταξική κ.ά.).

γ) Οι διεθνείς σχέσεις αποτελούν επίσης έναν από τους βασικούς υποκλάδους της πολιτικής επιστήμης. Η σύγκρουση συμφερόντων ανάμεσα σε κράτη, ο πόλεμος ή η απειλή πολέμων, η αντιμετώπιση της διεθνούς παραβατικότητας αποτελούν την αφετηρία αυτού του υποκλάδου. Οι «διεθνολόγοι» εστιάζουν το ενδιαφέρον τους στην παρακολούθηση της συμπεριφοράς των κρατών, στην κατάταξη των αναδυόμενων διεθνών εντάσεων και εξ αυτών θεωρητικών συμπερασμάτων. Στον υποκλάδο αυτό εντάσσεται και η μελέτη του διεθνούς δικαίου αλλά και των διεθνών οργανισμών, παγκόσμιας ή περιφερειακής αναφοράς, καθώς και η ιστορία και πρακτική της διεθνούς διπλωματίας, της δράσης των διαφόρων οργανισμών, συνήθως ΜΚΟ, που δραστηριοποιούνται στους τομείς της αναπτυξιακής και ανθρωπιστικής βοήθειας. Στο πλαίσιο του επιστημονικού τομέα των διεθνών σχέσεων έχουν αναπτυχθεί και ιδιαίτερα εξειδικευμένοι κλάδοι, όπως οι αμυντικές και στρατηγικές σπουδές, οι οποίες μελετούν τις στρατιωτικές διαστάσεις των διεθνών σχέσεων και διπλωματίας, καθώς και οι σπουδές ειρήνης, οι οποίες ασχολούνται με τις προϋποθέσεις διατήρησης της ειρήνης. Στο πλαίσιο της μελέτης των διεθνών σχέσεων αναπτύσσονται ιδιαίτερα ερευνητικά ενδιαφέροντα για τις διεθνείς σχέσεις διαφόρων χωρών και περιοχών (λ.χ. σινορωσικές σχέσεις, Νοτιοανατολική Ασία κ.ά.). Στα καθ' ημάς στην Ευρώπη, το εγχείρημα της Ε.Ε. έχει αποτελέσει μεγάλο και ιδιαίτερα αναπτυσσόμενο τομέα έρευνας. Έτσι, συνηθέστερα, οι πανεπιστημιακοί τομείς ή τα σχετικά τμήματα παρουσιάζονται ως «Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών».

δ) Η δημόσια διοίκηση αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό πεδίο της πολιτικής επιστήμης. Ο ιδιαίτερος ρόλος του κράτους και της οργάνωσής του, τον οποίο επεφύλαξε ο Διαφωτισμός και επέβαλε η Βιομηχανική Επανάσταση και κυρίως η «μεγέθυνση των κυβερνήσεων», που προέκυψε

ως αποτέλεσμα της κοινωνικής οργάνωσης, συνέβαλαν στην ανάπτυξη της δημόσιας διοίκησης ως διακριτού υποκλάδου της πολιτικής επιστήμης. Καθώς οι κυβερνήσεις πλέον αποτελούν τις μεγαλύτερες οργανώσεις των σύγχρονων καπιταλιστικών κοινωνιών, ως αποτέλεσμα των αυξημένων ευθυνών της κοινωνικοπολιτικής αναπαραγωγής, οι κρατικές πολιτικές στο πεδίο της οικονομικής ανάπτυξης, της υγείας, της παιδείας της κοινωνικής ασφάλειας κ.ά. και η οργάνωσή τους απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή. Η δημόσια διοίκηση, ως διακριτός κλάδος της πολιτικής επιστήμης, πολύ περισσότερο από τους άλλους υποκλάδους, αξιοποιεί μεθοδολογικά και θεωρητικά ευρήματα και αξιώματα από όλες τις άλλες περιοχές της πολιτικής επιστήμης. Σε αυτή τη διαδικασία, οι επιστημονικές συνεισφορές της συγκριτικής πολιτικής και της πολιτικής κοινωνιολογίας έχουν πρωταγωνιστικό ρόλο.

Τέλος, ε) ένα σημαντικό πεδίο της πολιτικής επιστήμης που θεραπεύεται σε όλους, ίσως χωρίς εξαίρεση, τους τομείς και στα προγράμματα των Τμημάτων Πολιτικής Επιστήμης είναι το πεδίο της έρευνας του πολιτικού συστήματος των επιμέρους εθνικών κοινωνικών σχηματισμών. Ο ιδιαίτερος αυτός υποκλάδος δεν είναι μόνο απαραίτητος για την αρχική προσέλευση στον κλάδο νέων φοιτητών που εκδηλώνουν ενδιαφέρον για κοινωνικά και πολιτικά φαινόμενα, αλλά αποτελεί σημαντικό πεδίο για τη συνολική ανάπτυξη της πολιτικής επιστήμης. Και τούτο γιατί στο πεδίο αυτό εφαρμόζονται θεωρητικά και μεθοδολογικά συμπεράσματα που έχουν προκύψει από την επιστημονική δραστηριότητα άλλων υποκλάδων της Π.Ε. αλλά και άλλων κοινωνικών επιστημών. Την ίδια στιγμή, η έρευνα του εθνικού πολιτικού συστήματος, που περιλαμβάνει τη συγκρότηση και τη λειτουργία των κρατικών θεσμών (κοινοβούλια, δημόσια διοίκηση, δικαστήρια) αλλά και των θεσμών κοινωνικής και πολιτικής εκπροσώπησης (πολιτικά κόμματα, συνδικάτα, κινήματα κ.ά.), όχι σπάνια παράγει αποτελέσματα που συμβάλλουν στην εν γένει θεωρητική ανάπτυξη του κλάδου.

Η παραπάνω θεσμική/πανεπιστημιακή οργάνωση της Π.Ε. δεν σημαίνει ότι έχει δημιουργήσει στεγανά ανάμεσα σε υποκλάδους της πειθαρχίας. Αντίθετα, στους πλέον παραγωγικούς, ερευνητικά και διδακτικά, πανεπιστημιακούς θεσμούς, οι συνέργειες αποτελούν τον κανόνα. Άλλωστε, είναι προφανές, για παράδειγμα, ότι δεν είναι δυνατόν να δραστηριοποιείται κανείς στη μελέτη της δημόσιας διοίκησης και να μην αξιοποιεί τα ευρήματα από τον χώρο της συγκριτικής πολιτικής και το αντίστροφο, ή να μελετά το εθνικό πολιτικό σύστημα χωρίς τη συνδρομή της συγκριτικής πολιτικής και ταυτόχρονα να αδιαφορεί για τη συμβολή στον διεθνή διάλογο, ή να μελετά κανείς τους διεθνείς θεσμούς και σχέ-

σεις και να αδιαφορεί για τη διάρθρωση και δυναμική των επιμέρους εθνικών κοινωνικών σχηματισμών. Τέλος, θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι οι συνέργειες αυτές έχουν οδηγήσει και στην επέκταση του κλάδου, όπως αυτή διαφαίνεται από τις ιδιαίτερες εξειδικεύσεις που αναπτύσσονται και θεσμοθετούνται στα πανεπιστήμια και τα ερευνητικά κέντρα. Η πολιτική επικοινωνία, το εκλογικό μάρκετινγκ, οι στρατηγικές και οι περιβαλλοντολογικές σπουδές αποτελούν μερικά μόνο κλασικά παραδείγματα αυτής της επέκτασης.

Η πολιτική επιστήμη στην Ελλάδα, παρά την αργοπορημένη αυτόνομη ανάπτυξή της, κατάφερε μια εντυπωσιακή και ραγδαία εξέλιξη τα τελευταία σαράντα χρόνια και ακολουθεί πλέον με συνέπεια την παραπάνω θεσμική οργάνωση. Πράγματι, παρά το γεγονός ότι η πρώτη σχετική συλλογικότητα («Σύλλογος για τις Κοινωνικές και Πολιτικές Επιστήμες») εμφανίζεται το 1919, η ίδρυση της Παντείου Σχολής Πολιτικών Επιστημών πραγματοποιείται το 1931 και η ίδρυση της Ελληνικής Εταιρείας Πολιτικής Επιστήμης (ΕΕΠΕ) το 1955, η ιδιαίτερη ανάπτυξη της Π.Ε. στη χώρα μας λαμβάνει χώρα κατά τη Μεταπολίτευση και μάλιστα μετά την ιστορική μεταρρύθμιση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση το 1982. Η ανάπτυξη αυτή ουσιαστικά συνοδεύεται και με την αυτονομία του κλάδου από άλλες πειθαρχίες. Το τελευταίο διαφέρει κατά πολύ από τον ιστορικό χρόνο όπου αυτή η εξέλιξη του κλάδου εμφανίστηκε τόσο στην Ευρώπη όσο και στη Β. Αμερική, όπου η αυτονόμηση αυτή της Π.Ε. είχε ξεκινήσει ήδη από το τέλος του 19ου αιώνα.

Πιο συγκεκριμένα, η ανάγκη κατασκευής εθνικής ταυτότητας από την ίδρυση του ελληνικού κράτους (1832) και η συνακόλουθη συνέπεια της θεσμικής οργάνωσης του νέου κράτους, που έδινε το προβάδισμα στο δημόσιο και κυρίως το συνταγματικό δίκαιο, δεν άφησαν χώρο για την αυτόνομη ανάπτυξη της πολιτικής επιστήμης. Δεν ήταν όμως μόνο η βαριά κληρονομία της ιστορικής και της νομικής επιστήμης, που για ένα μεγάλο διάστημα απέτρεψε την ανάπτυξη της Π.Ε. ή καλύτερα την περιόρισε εντός των ορίων της νομικής και ιστορικής επιστήμης. Είναι προφανές ότι η πολιτική αστάθεια, σε συνδυασμό με τον συχνό περιορισμό της δημοκρατίας, δεν μπορούσε να αποτελέσει το καλύτερο κλίμα για την ανάπτυξη όχι μόνο της Π.Ε. αλλά και σχεδόν του συνόλου των κοινωνικών επιστημών. Έτσι εξηγείται ότι η εντυπωσιακή και αυτόνομη ανάπτυξη του κλάδου ξεκινά κατά τη Μεταπολίτευση.

Πράγματι, με αιχμή τις σοβαρές προκλήσεις που αντιμετώπισε η χώρα (λ.χ. μετάβαση και παγίωση της δημοκρατίας, εκσυγχρονισμός, εξευρωπαϊσμός, κρίση εκπροσώπησης κ.ά.), η Π.Ε. αναπτύχθηκε με τρόπο εντυπωσιακό, με την έρευνα όλων αυτών των θεματικών που αποτέλεσαν

και αποτελούν τις ερευνητικές και διδακτικές δομές του κλάδου καθώς και το όχημα της συμμετοχής των πολιτικών επιστημόνων στον διεθνή επιστημονικό διάλογο. Έτσι, σήμερα ο κλάδος στη χώρα, πέρα από τη σχετική παρουσία σε ινστιτούτα του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ), έχει θεσμική παρουσία στα ελληνικά ΑΕΙ με έξι Τμήματα Πολιτικών Επιστημών (ΕΚΠΑ, Πάντειο, Α.Π.Θ., Κρήτης, Πελοποννήσου, Δ.Π.Θ.), τα οποία διαθέτουν τομείς στο πρότυπο της διεθνούς παράδοσης και προσφέρουν σχεδόν υπερδιπλάσιο αριθμό μεταπτυχιακών προγραμμάτων. Δίπλα σε όλα αυτά υπάρχει η Ελληνική Εταιρεία Πολιτικής Επιστήμης με το επιστημονικό της περιοδικό, ενώ υπάρχουν και άλλα συναφή επιστημονικά περιοδικά. Τέλος, δεν θα πρέπει να παραλείψει κανείς μια σειρά από πανεπιστημιακά τμήματα που σε μεγάλο βαθμό, εκτός των άλλων, προέκυψαν από την επιστημονική δραστηριότητα της Π.Ε. (λ.χ. Τμήματα Επικοινωνίας, Περιφερειακών και Ευρωπαϊκών Σπουδών κ.ο.κ.).

Ο τόμος που κρατάτε στα χέρια σας αποτελεί ίσως την καλύτερη απόδειξη της μέχρι τώρα ανάπτυξης, αλλά κυρίως της προοπτικής της πολιτικής επιστήμης στον ελληνικό ερευνητικό χώρο.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Abendroth, W., Lenk, K. (2005). *Εισαγωγή στην Πολιτική Επιστήμη*. Α' τόμος. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Επίκεντρο.
- Dahl, R. (1979). *Σύγχρονη πολιτική ανάλυση*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Κιτρομηλίδης, Π. (2013). *Πολιτική Επιστήμη. Οι περιπέτειες μιας ιδέας*. Αθήνα: Εκδόσεις Πόλις.
- Μεταξάς, Α.-Ι.Δ. (2001). *Πολιτική Επιστήμη Ι Σύγχρονοι κλάδοι και περιεχόμενο: Εισαγωγική θεώρηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Πλάτων (2009). *Πολιτεία*, μτφ. Ν. Μ. Σκουτερόπουλος. Αθήνα: Εκδόσεις Πόλις.
- Πουλαντζάς, Ν. (1985). *Πολιτική εξουσία και κοινωνικές τάξεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο.
- Renaut, A. (2006). *Τι είναι δίκαιη πολιτική;* Αθήνα: Εκδόσεις Πόλις.
- Ψυχοπαίδης, Κ. (2010). *Εισαγωγή στην Πολιτική Επιστήμη*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποταμός.

Ξενόγλωσση

- Aranitou, V. (2015). The State of Political Science in Greece. Στο B. Krauz-Mozer κ.ά. (επιμ.), *Political Science in Europe at the Beginning of the 21st Century* (σελ. 147-163). Krakow: Jagiellonian University Press.

- Crick, B. (1992). *In Defence of Politics*. Chicago: Chicago University Press.
- Diamandouros, P. N., Spourdalakis, M. (1991). Political Science in Greece. *European Journal of Political Research*, 20(3-4), 375-387.
- Durant, W. (1954). *The History of Civilization. Part I: Our Oriental Heritage*. New York: Simon & Schuster.
- Flinders, M. (2012). *Defending Politics. Why Democracy Matters in the 21st c.* Oxford: Oxford University Press.
- Gerth, H. H. C. & Mills, W. (επιμ.) (1948/2004). *From Max Weber: Essays in Sociology*. London: Taylor and Francis.
- Khan, A. R. & McNiven, D. J. (1991). *An Introduction to Political Science*. Scarborough: Nelson Canada.
- Krieger, Joel (επιμ.) (2001). *The Oxford Companion to Politics of the World*. Oxford: Oxford University Press.
- Lasswell, D. H. (1936/2013). *Politics: Who Gets What, When, How*. New York: Harold D. Whittlesey House (Cambridge University Press 1936).
- Marsh, D. & Stoker, G. (2010). *Theory and Methods in Political Science*. London: Palgrave Macmillan.
- Pye, W. L. (2001). Political Science. *The Oxford Companion to Politics of the World*. Oxford: Oxford University Press, 674-676.
- Russell, B. (1938). *Power: A New Analysis*. London: Allen & Unwin.
- Spiro, H. (2013). *Politics as the Master Science: From Plato to Mao*. New York: Harper & Row.
- Spourdalakis, M. (1994). The Study of Political Parties in Greece. *European Journal of Political Research*, 25, 499-518.
- Steuart, J. (1767/1998). *An inquiry into the principles of political economy*. London: Routledge.
- Tansey, D. S. (2004). *Politics the Basics*. London: Routledge.
- Tsinisizelis, M. (1993). Recent Political Science Writing in Greece. *European Journal of Political Research*, 23, 483-501.